

УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“ - ШТИП
МУЗИЧКА АКАДЕМИЈА

ISSN 1857-7296

ГОДИШЕН ЗБОРНИК

ГОДИНА 5

БРОЈ 5

УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“ – ШТИП
МУЗИЧКА АКАДЕМИЈА

ISSN 1857-7296

ГОДИШЕН ЗБОРНИК
2018

ГОДИНА 5

БРОЈ 5

**ГОДИШЕН ЗБОРНИК
УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ” – ШТИП
МУЗИЧКА АКАДЕМИЈА**

За издавачот:

проф. д-р Блажо Боев,
проф. м-р Антонијо Китановски

Главен и одговорен уредник:

проф. м-р Антонијо Китановски

Одговорни уредници и редакциски одбор:

проф. д-р Стефанија Лешкова-Зеленковска
проф. м-р Валентина Велковска-Трајановска
проф. м-р Горанчо Ангелов
проф. д-р Владимир Јаневски
проф. д-р Илчо Јованов

Јазично уредување:

Лилјана Јовановска

Техничко уредување:

Славе Димитров
Благој Михов

Редакција и администрација:

Универзитет „Гоце Делчев” - Штип
Музичка академија
бул „Крсте Мисирков” 10-А
п.фах 201, 2000 Штип, Македонија

СОДРЖИНА

Стефанија ЛЕШКОВА-ЗЕЛЕНКОВСКА, Валентина ВЕЛКОВСКА-ТРАЈАНОВСКА ИСТОРИЈАТОТ И РАЗВОЈНИОТ ПАТ НА ГУДАЧКИТЕ ИНСТРУМЕНТИ: ВИОЛОНЧЕЛО И КОНТРАБАС (2)	5
Тихомир ЈОВИЌ ПОЛИФОНИЈАТА ВО КОМПОЗИЦИЈАТА ДОЈДОВМЕ ЗА МЕШАН ХОР ОД ТОМИСЛАВ ЗОГРАФСКИ	11
Гоце ГАВРИЛОВСКИ УПОТРЕБА НА ФОЛКЛОРНИТЕ ЕЛЕМЕНТИ И УМЕТНИЧКАТА ТРАНСПОЗИЦИЈА НА ФОЛКЛОРОТ ВО ВТОРИОТ СТАВ „ЛАМЕНТОЗО“ ОД СИМФОНИЈАТА БРОЈ 5, НА КОМПОЗИТОРОТ ТОМА ПРОШЕВ	17
Ивана ЈАНКОВ ДРАМАТУРГИЈА И НЕЈЗИНИОТ РАЗВОЈ НИЗ ОСОБЕНОСТИТЕ НА МУЗИЧКИТЕ И ВОНМУЗИЧКИТЕ ИЗРАЗНИ СРЕДСТВА ВО КОМПОЗИЦИЈАТА „МАКЕДОНСКО ОРО“ ЗА МЕШАН ХОР ОД КОМПОЗИТОРОТ ТОДОР СКАЛОВСКИ.....	27
Зоран НАСТОВ АСПЕКТИ НА ХАРМОНСКИОТ ЈАЗИК НА ПРВИОТ СТАВ ОД СУИТАТА БР. 2 ОД БАЛЕТОТ „ЛАБИН И ДОЈРАНА“ ОД КОМПОЗИТОРОТ ТРАЈКО ПРОКОПИЕВ	33
Александар ТРАЈКОВСКИ ПАВЛИНА АПОСТОЛОВА - ИНТЕРПРЕТАТОР НА 40 УЛОГИ НА МАКЕДОНСКАТА ОПЕРСКА СЦЕНА	39
Дуња ИВАНОВА КОНТЕКСТОТ КАКО ПРЕДУСЛОВ ЗА МУЗИЧКО ДОЖИВУВАЊЕ	47
Милица ШКАРИЌ и Елена ЕФРЕМОВА МУЗИЧКА ПИЈАНО ТЕРАПИЈА: СТУДИЈА НА СЛУЧАЈ СО ПОЧЕТНИК ПО ПИЈАНО НА 9 - ГОДИШНА ВОЗРАСТ	53
Бисера ИВАНОВА ФОРМА, ОРНАМЕНТИКА, АРТИКУЛАЦИЈА И ДИНАМИКА КАЈ ИЗБРАНИ СОНАТИ ОД ДОМЕНИКО ЧИМАРОЗА	61
Петре ШТЕРЈОВ КОНЦЕРТ ЗА ПИЈАНО И ОРКЕСТАР БР. 2 ОП. 21 ВО ЕФ-МОЛ ОД ФРЕДЕРИК ШОПЕН	65
Петар ТРБОЈЕВИЌ МУЗИКАТА НА ФИЛИП ГЛАС, МИНИМАЛИЗМОТ И ТИРОЛСКИОТ КОНЦЕРТ ЗА ПИЈАНО И ОРКЕСТАР	71
Ивана МИЛОШЕВИЌ ВЛИЈАНИЕТО НА ПЕЕЊЕТО ВО ХОР ВРЗ КОГНИТИВНОТО И ЕМОЦИОНАЛНОТО СПОЗНАВАЊЕ НА ДЕЦАТА	75

Лидија ЈОРДАНОВА УЛОГАТА И ЗНАЧЕЊЕТО НА ТЕОРИИТЕ НА ПРОФЕСИОНАЛНАТА ОРИЕНТАЦИЈА	81
Горанчо АНГЕЛОВ ФАРИЗ ХАЈРУЛА – ЗУРЛАЦИЈА И ИЗРАБОТУВАЧ НА „КАБА“ ЗУРЛИ ВО Р. МАКЕДОНИЈА	91
Владимир ЈАНЕВСКИ МАШКИ ОБРЕДНИ ПОВОРКИ ВО МАКЕДОНСКАТА ЕТНОКОРЕОЛОШКА КЛАСИФИКАЦИЈА	103
Стојанче КОСТОВ КРАТОК ОСВРТ НА ОРСКАТА ТРАДИЦИЈА ВО ЕТНИЧКИОТ ПРЕДЕЛ РАДОВИШКО ПОЛЕ	109
Христијан НИКОЛОВСКИ ИСТОРИСКИ АСПЕКТИ НА КИНЕТОГРАФИЈАТА ВО МАКЕДОНИЈА	115
Силвестер ПРОЛЕ ЕТНОКОРЕОЛОШКИТЕ КАРАКТЕРИСТИКИ НА ОРАТА ВО РАДОВИШКОТО СЕЛО ГАБРЕВЦИ	121
Љупка СТЕФАНОВСКА 47 ГОДИНИ РЕПУБЛИЧКИ ФЕСТИВАЛ НА НАРОДНИ ИГРИ И ПЕСНИ „ИЛИНДЕНСКИ ДЕНОВИ“ – БИТОЛА (1971 – 2018)	125
Горан ВАСИЛЕСКИ ИВАНДЕНСКИТЕ ЖЕНСКИ ОБРЕДНИ ПОВОРКИ ВО ПРИЛЕПСКО-БИТОЛСКО ПОЛЕ И ЖЕЛЕЗНИК	131
Тијана ЈАНЕВСКА ОРОВОДНАТА ПЕЈАЧКА ТРАДИЦИЈА ВО ПРЕДЕЛОТ ДУРАЧКА РЕКА	139
Бојан ПЕТКОВСКИ ФИЛМУВАНА РЕКОНСТРУКЦИЈА НА ОБРЕДОТ ЛАЗАРКИ ОД ЕТНИЧКИОТ ПРЕДЕЛ ДОЛНИ ПОЛОГ	143
Дени СИНАДИНОВСКИ ВЕЛИГДЕНСКИТЕ ОБРЕДНИ ИГРИ ОД ЕТНИЧКИОТ ПРЕДЕЛ ПОРЕЧЕ И НИВНИТЕ ЕТНОКОРЕОЛОШКИ КАРАКТЕРИСТИКИ	149
Иво СОЛДАТОВИЌ ЖИВОТОТ И ДЕЛОТО НА ДРАГАН ЃАКОНОВСКИ-ШПАТО	155
Мирослав МИЛКОВСКИ МУЗИКАТА НА ЧИК КОРЕА	163

793.31:398.332.16(497.7)

МАШКИ ОБРЕДНИ ПОВОРКИ ВО МАКЕДОНСКАТА ЕТНОКОРЕОЛОШКА КЛАСИФИКАЦИЈА

проф. д-р Владимир ЈАНЕВСКИ¹¹ Музичка академија, Универзитет „Гоце Делчев“, Штип vladimir.janevski@ugd.edu.mk

Анстракт: Текстот укажува за машките обредни поворки во македонската етнокорелолошка класификација. Со одредени примери, се дава објаснување за маскираните поворки, Русалиите и Кумовите и нивните главни карактеристики, етничките поставености и обредните обележја.

Клучни зборови: Машки обредни поворки, маскирани поворки, русалии, кумови, етнокорелологија.

1. Вовед

Машките поворки во Македонија најчесто се изведуваат во зимскиот циклус. Би требало да се нагласи дека во оваа група спаѓаат игрите под маски кои се изведуваат во некрстените денови од 7 до 19 јануари. Првиот ден, поточно на Богојавление (19 јануари), кај народот ова празнување е познато уште како Машки Водици, при што во обредниот церемонијал учествуваат, односно „одат само мажи“², што е во тесна врска со осветувањето на водата³ и со кумствата (Паликрушева, 1975: 64).

Во овој ист период настапуваат и русалиските поворки со својата изведба. Понатаму, во овој период исто така се зборува и за кумствата како обредни практики, кои се својствени за водичарските празнувања и се изведуваат на 18 и на 19 јануари. Во однос на традиционалната игра, сите овие поворки се истакнуваат со своите игри кои се со едноставни форми или со малку сложени форми.

2. Маскирани поворки

Почетокот на сончевата година уште кај старите Словени бил обележуван со големи свечености, чии остатоци ги наоѓаме и денес на теренот. Тие се врзани за празникот *Коледе*, кој е на почетокот на годишниот циклус, чии учесници во обредот биле група маскирани момчиња и помлади женети мажи. Тие ги посетувале сите домаќинства во населените места, изведувале разни магиски дејства за кои се верувало дека се влијае врз божествата, со цел да се обезбеди добро здравје на домашните и изобилие и напредок во куќата⁴, преку изведување на коледарски обреди и песни (Величковска, 2008: 27). Извори за маскираните поворки можеме да сретнеме кај повеќе автори. Некои од авторите, покрај функцијата, ја анализирале и семантиката на маскираните поворки (Антонијевиќ, 1997). Еден од поважните трудови посветени на маскирањето е зборникот *Маски*⁵ кој ја третира темата од повеќе аспекти, но за жал, аспектот на играта, се мисли на формата на игроорниот образец, досега не е проучуван доволно. Кај авторката Катерина Петровска-Кузманова играта во обредите под маски е обработена како суштински дел од маските, која има свој декор, свои симболи и своја музика (Петровска-Кузманова, 2008: 25).

Маскираните поворки во Македонија се појавуваат во два периоди од зимскиот циклус, поточно околу некрстените денови, од 7 до 19 јануари, а исто така и на празникот Прочка кој го менува датумот, бидејќи се раководи според големиот христијански празник Велигден.

² Тоа се водичарски групи, предводени од кумот и некој постар и поискусен маж за благословување (*благосоење*).

³ Се работи за обредно фрлање на крстот во вода. Така, во западниот дел на Македонија, на 19 јануари (*машки Водици*) на реките се миеле домашните икони заедно со *паличниците* (паличник – дел од ралото за орање), при што се изговарале магичните формули: „*како што е бел паличникот, така житото да биде бело*“, што е во тесна врска со култот на плодноста.

⁴ *Српски митолошки речник*, Београд, 1970, стр.168.

⁵ *Маски*, Зборник на трудови од меѓународниот симпозиум, Обичаи со маски, Вевчани – Струга 1996, Скопје, 1988.

Според некои информации, во некои села од Скопска Црна Гора маскирањето на поворките се одвивало и на вториот ден од Велигден (Видиниќ, 1988: 159). Во однос на терминологијата на маскираните поворки, можеме да сретнеме широк спектар на термини. Авторот Зоранчо Малинов, во своите истражувања за Шопско-брегалничката етнографска целина дава опис на повеќе термини и значења за маскираните поворки (Малинов, 2006: 106–107). Би ги споменал следните називи на маскираните поворки: *џамалари*, *џоломари*, *ешкари*, *мечкари*, *суровакари*, *суровари*, *сурети*, *бамбурици*, *василичари* и *маски*. Многу е важно да се нагласат и улогите кои се среќаваат кај маскираните поворки (Боцев, 1993: 115). Главна тема во маскираните (маскирните) поворки се зетот и невестата, но исто така се присутни старците кои најчесто се двајца, потоа орваната (неморалната жена), ѓаволот, попот, глупиот Август, а во поновиот период се појавуваат и понови маски кои коинцидираат со дневно-социјалните и политички услови. Костимирањето и маските најчесто имаат антропоморфни, зооморфни и растителни мотиви (Здравев; Вражиновски, 1998: 63–68). Кај маскираните поворки често се среќаваат и реквизитите за игра, како: стапови, метли, торби, но најархаичен реквизит е кросното, поточно дел од разбојот кој служи за замотување на исткаеното платно. Еротските елементи во маскираните поворки исто така имаат значајно место во обредниот сегмент, а тие можат да се поврзат низ најразлични системи и анализи како што се наведени кај Анета Светиева (Светиева, 1988: 7–13). Во однос на играта, која за нас во случајот е и најважна, според анализите и истражувањата, во овие поворки се задржани едни од најстарите форми на обрасци. Овие специфични игроорни обрасци се движат од основни *потскоци*, до *доскоци* и *скокови*, а во некои етнички предели, како што е Долни Полог, се среќава и *ороводна песна* со изведување на оро од типот на *Лесното*. Би требало да се нагласи дека во пределот Тиквеш, поточно во селата Ресава и Бегниште (види прилог илустрации, фотографија број 33), се останати најархаичните обрасци на изведба на играта, како и во пределот Малешево, поточно во селото Ратево (види прилог илустрации, фотографија број 32), каде што е задржана старата форма на обредност и маскирање, додека играта преминала во орска традиција со која се изведуваат соборските ора.

Боривоје Цимревски, опишувајќи ја магиско-обредната функција на музичкиот инструмент гајда, кој е присутен кај овие машки обредни поворки, истакнува дека многу често се случува при свирењето на т.н. *џамаларско оро*, мелодиската линија при изведбата предизвикува ефект на смење кај присутните (Цимревски, 1996: 27; 469–471). Обредите под маски најчесто се проследени со драмско-сценографски решенија, кои ја доловуваат руралната средина, каде што главен декор во играта е огнот. Така ората најчесто се изведуваат околу огнот, а неретко маскираните учесници го прескокнуваат огнот, што наведува на многу стари архаични елементи и показатели кои често имаат корени во претхристијанскиот период (Тројановиќ, 1930).

Во другите предели на Македонија е голема тенденцијата на осовременување на маскираните поворки и тие најчесто од старата форма преминуваат во улични карневали.

3. Русалии

Машките поворки *русалии* се изведуваат во таканаречените некрстени денови од Божик до Водици, бидејќи се верувало дека во тој период владеат нечистите сили и разни зли духови, самовили, караконцули, ветрушки, кои шетаат по куќите и на луѓето им нанесуваат зло. Овие поворки имаат обреден, но и етносоцијален карактер во однос на селската зедница. Најчесто се изведуваат надвор од својата социјална заедница, поточно низ другите села во етничкиот предел. Во Македонија овие поворки се изведувале во пределот Бојмија кој започнува од Демиркаписката Клисура, па се протега до Кукушко, така што претставува една целина во поглед на традиционалната култура. Во почетокот на XX век, пределот физички е поделен со државна граница, па традиционалните вредности и народната култура на овој предел продолжуваат да се развиваат паралелно. Многу значаен е податокот за овој предел во смисла што во истиот период, поточно на почетокот на XX век, се случува огромна миграција на населението и тоа во најголем дел во Република Македонија и во Струмо-местанската етнографска целина, во денешна Бугарија. Преселниците што се населуваат во Македонија, го добиваат етнонимот *бежанци*, а најмногу се населуваат во Струмичко Поле. Би сакале да нагласиме дека со преселувањето на ова бежанско население, русалиските поворки не

замираат, туку напротив, сè позасилено се изведуваат, а на ова укажува сè уште живата русалиска традиција во селото Секирник, Струмичко Поле⁶. Треба да се спомене фактот дека чувањето на традиционалната култура продолжило со грижа и кај македонското население кое се преселило во Бугарија, со тоа што во некои случаи русалиите се приклучиле кон маскираните поворки, со што добиле нова форма и нов континуитет на опстојување (Цветков, 2000).

Познатиот собирач на народни умотворби Кузман Шапкарев во 1884 година оставил значајни податоци за традиционалното играње (Шапкарев, 1968: 713–725). Во неговата собирачка дејност еден голем дел посветил на русалиските обреди, поточно на машките поворки од пределот Бојмија. Шапкарев ги вршел истражувањата во градот Кукуш и во неговата околина. Во неговата собирачка дејност тој, за русалиските поворки, запишал повеќе податоци и тоа за: составот на русалиската дружина; облеката и оружјето; законот и обредите на русалиите; игрите и описите на русалиите и последните обреди на русалиите.⁷ Во овие пет поглавја Шапкарев оставил огромен емпириски материјал, но и базична подлога за идните истражувачи. Во периодот што следел русалиските обреди биле разгледувани од повеќе аспекти, како што се: културолошки, социолошки, етнокорелошки и антрополошки (Јаневски, 2013: 14).

Следните автори што посочуваат информации за русалиите во XX век се сестрите Јанковиќ (Јанковиќ, 1948: 184–213), но исто така и Стеван Тановиќ (Тановиќ, 1927: 320–326).

Податоци за русалиите оставила и Вера Кличкова, во кои ја толкува етимологијата на поимот *русалии*, а ги поврзува со поширокиот простор на Балканот (Кличкова, 1969: 378).

За бежанското население од Струмичкото Поле, како и за русалиите од Богданци, М. Димовски оставил значаен белег за овие машки поворки во седумдесеттите години од XX век (Димоски, 1974: 165–182; Димоски, 1975: 159–163).

Киро Козаров, во неговото монографско издание за русалиите, овие обредни поворки ги претставува на дескриптивен начин. Она што е важно за овој труд се однесува на деталните описи за русалиските групи од Кукушко, односно за бежанците, кои, во почетокот на XX век, се населиле во Струмичкото Поле (Козаров, 2010).

Во контекст на компаративните истражувања и анализи за русалиите, хрватскиот етнокорелог, Иван Иванчан, поставува една мошне интересна теза, за која и самиот кажува дека е можна претпоставка, поточно дека македонските русалии и корчуланските компании имаат иста миграциска струја и дека се развивале паралелно и спонтано. Согледувањата и анализите ги поставува првенствено преку реkvизитот – *меч*, потоа преку *музичката придружба* и *носијата*. За него посебно е интересен *крстот* кој го носат корчуланските компании околу горниот дел од телото, поточно преврзаните врвци во вид на крст, додека русалиите кај нас на горниот дел од телото носат *шамии* во вид на крст. Исто така, Иванчан, релацијата ја поврзува и со дел од кореографските елементи на овие две групи (Ivančan, 1967: 123–124). Од посебна важност е и зборникот на трудови за корчуланската *морешка*, во која се застапени истражувањата на еминентни истражувачи на борбените игри со мечеви.⁸

Истражувајќи и анализирајќи ја обредноста на игрите на русалиите на теренот, може да се заклучи дека станува збор за две обредни игри, односно *ората* кои ја дефинираат специфика на обредноста, поточно тоа се однесува на *маршот* или *алајот* и *кушијата* или *тр'чаникот*. Со *алајот* русалиите се движат низ селскиот атар и тоа се обични синхронизирани движења, при што телото е стегнато, исправено, подготвено на *готовс*, а тоа значи дека на целиот момент му се дава значај на борбеност, додека со *кушијата*, обредно, со ситно потрчување, се затвора домаќинскиот атар во магичен круг на заштита и на полезност. Сите други ора што ги изведуваат русалиите пред: црквата, куќата, школото, атарот, се *соборски ора* кои се изведуваат во текот на целата година. Со губење на традицијата, но со задржување, односно зачувување на сегментниот обред, соборските ора преминале во русалиски и го добиле епитетот обредни игри, а истото тоа се случило и со носијата. Носијата до нејзиното масовно

⁶ Подетално види кај Родна Величковска, Презентирање на русалиските игри на фестивалите во Република Македонија и надвор од неа, *Годишен зборник* бр. 2, Штип, 2011, стр. 147.

⁷ Ibid, стр. 713–725.

⁸ *Korčulanska Moreška*, Turistička zajednica Grada Korčule, Korčula, 2006.

носење била свечена и била одлика за младите мажи и ергени, но како што таа почнала да се напушта, преминала во русалиска, така што, само за време на празнувањата, русалиите се облекувале во оваа свечена носија, а со тоа таа добила епитет на обредност и се именува како *русалиска носија*. Треба да се напоменат и русалиските реквизити кои имаат обредно дејствие и структура во ритуалот, а тоа се *к'лчката* (дрвена сабја) и *балтата* (дрвена секира) кои се неизбежен елемент во русалиските поворки. Покрај овие реквизити, во селото Давидово имавме можност да најдеме русалиска ракавица која има обреден сегмент, поточно таа се носи на десната рака во која се држи к'лчката. Русалиската ракавица е богато орнаментирана и јасно станува збор дека таа има апотропејско значење. (Види прилог илустрации, фотографии број: 25, 26, 27, 28, 29, 30 и 31). На верувањето во раката (како дел од човечкото тело и анализата околу неа), некои научници му придаваат посебно значење во поглед на митските слики и претстави (Георгиев, 2008: 133). Освен тоа, кај русалиските групи останати се верувања и забрани во однос на: водата, шумите, заветот за незборување, кои се карактеристични за постарите културни слоеви на Словениите. Овие верувања и забрани се анализирани и се забележани кај повеќе автори, кои се занимаваат со духовната култура на народите (Раденковиќ, 1996: 59–51).

Во истражувањата што се вршени на теренот, можевме да забележиме дека иако разделени, русалиските групи што живеат на три различни државни територии, во однос на играта и на нејзината структурна форма на образецот, поточно обредните игри *алајот* и *кушијата*, останале кај сите групи, само кај русалиските групи во Бугарија овој сегмент отпаднал делумно. Во однос на соборските ора, големиот игроорен репертоар станал помиграционен, но според методиката на народните ора, техниката со *набивање* во игроорните обрасци, останала присутна кај сите бојмиски групи.

4. Кумови

Машките поворки, кои најчесто се изведуваат на Водици, Војордание и Богојавленије, поточно на 19 и 20 јануари, се сметаат за најстарите христијански празници (Домазетовски, 1975: 253), а поворките се познати како: *кумови*, *кумства* или *божикумови* (Ристовски, 1970: 134; Смилевски, 1986: 160). Се среќаваат во западниот и во југозападниот дел на Македонија, поточно во крајниот дел на Горновардарската етнографска целина, во пределот Горни Полог, потоа во Дебарско-реканската етнографска целина и во делови од Бречјачката етнографска целина. Овие *кумови тајфи* се општопознати кај народот и имаат за задача да направат магиска обиколка околу селото, но исто така да ги посетат сите куќи во селската заедница. За разлика од женските поворки, репертоарот на песните кај овие поворки не е наменет за членовите од домаќинствата, туку во нив се опејува Свети Јован и имаат црковен карактер. Во обиколките на поворките најчесто се носат реквизити, како што се: икона на Свети Јован, котле со крст и босилок, црковни и други бајраци. Од сите реквизити, главно место зазема крстот, кој најчесто е сребрен, изработен филигрански и се чува во семејството, во кое таа година е кумот или кај манастирскиот старешина (Целаќоски, 1992: 218). Многу често еден од учесниците има главна улога и тој се нарекува *кум* кој се менува секоја година со спогодба на селската заедница. Специфично за кумот е тоа што, во однос на неговиот социјален статус, горниот дел од неговото тело се обвиткува со појас во вид на крст. Во најстарата форма, овој појас бил бел, нефарбан и се чувал како светијовански појас и има строго обредна функција, а тоа значи дека секоја година, покрај крстот, се презема и појасот (Паликрушева, 1975: 65). Карактеристично за играта кај овие поворки е што таа најчесто е проследена со ороводна песна, која е од типот на *Лесното* и се изведува кога ритуалите ќе завршат и сите учесници се наоѓаат на сретселото. Најчесто орот се формира според социјалниот статус, односно прв е *кумот*, а до него се редат учесниците со реквизитите: икона, бајраци итн. Вакви форми на обредност сè уште можеме да сретнеме во селото Смилево, мијачка оаза во пределот Железник, кај Мијаците во пределот Река, селото Битуше, и форми од вакви празнувања се среќаваат во селото Вруток во пределот Горни Полог. Кај Мијаците во селото Битуше, мошне е интересно тоа што, според машките поворки кумови, фигурираат и женски учесници во овој обред, но како засебна целина и го добиваат називот *кумстарки* (Поповски, 1975: 251).

Информации во однос на машките поворки кумови, сретнуваме и кај Јаќоски, поточно неговите истражувања се најмногу во селата на пределот Дебарско Поле, но со компарација на

слични обредни содржини во пределот Костурско. Поточно се работи за еден исчезнат – заборавен обреден систем, кој се изведувал за време на Водици во наведените предели. Имено, по службата во црквата, млади мажи оделе од кука на кука и го спроведувале обичајот *кревање мажи*, а имале задача, децата да се креваат во висина за да растат и да бидат здрави и живи. Овој обред во минатиот век добил и една нова содржина, да се креваат и постари мажи, но со тоа ја изгубил формата и добил поинаков тек на безредие и бруталност, па оттука бил и изобичаен од самите жители. За последен пат се изведува во триесеттите години од XX век. Посебно за нас е важно што во овие поворки се изведувала и *игра*, која била со *скокови* и *ороводни песни*, кои имале магиска моќ над актерите и над болните и изнемоштени лица (Јаќоски, 1975: 263–267).

Заклучок

Маскираните поворки во Македонија се појавуваат во два периоди од зимскиот циклус, поточно околу некрстените денови, од 7 до 19 јануари, а исто така и на празникот Прочка, кој го менува датумот, бидејќи се раководи според големиот христијански празник Велигден. Според некои информации, во некои села од Скопска Црна Гора маскирањето на поворките се одвивало и на вториот ден од Велигден. Во однос на терминологијата на маскираните поворки, можеме да сретнеме широк спектар на термини, како: *џамалари*, *џоломари*, *ешкари*, *мечкари*, *суроваскари*, *суровари*, *сурети*, *бамбурици*, *василичари* и *маски*.

Машките поворки *русалии* се изведуваат во таканаречените некрстени денови од Божик до Водици, бидејќи се верувало дека во тој период владеат нечистите сили и разни зли духови, самовили, караконцули, ветрушки, кои шетаат по куките и на луѓето им нанесуваат зло.

Машките поворки, кои најчесто се изведуваат на Водици, Војрдание и Богојавленије, поточно на 19 и 20 јануари, се сметаат за најстарите христијански празници, а поворките се познати како: *кумови*, *кумства* или *божикумови*. Се среќаваат во западниот и во југозападниот дел на Македонија, поточно во крајниот дел на Горновардарската етнографска целина, во пределот Горни Полог, потоа во Дебарско-реканската етнографска целина и во делови од Брсјачката етнографска целина.

Користена литература:

1. Ivančan, I. (1967). *Narodni obiçaji korçulanskih kumpanija*, Zagreb.
2. *Korçulanska Moreška*, (2006). Turistiçka zajednica Grada Korçule, Korçula.
3. Антонијевић, Д. (1997). *Дромена*, Балканолошки институт САНУ, Београд.
4. Боцев, В. (1993). Маскирањето и обичаите под маски во Македонија, *Етнолог*, бр. 3, Скопје.
5. Величковска, Р. (2008). *Музичките дијалекти во македонското традиционално народно пеење (Обредно пеење)*, Македонско народно творештво, Народни песни, книга 17, Скопје.
6. Видиниќ, Г. (1988). Обичајот со маски сурети во селото Кучевиште, некогаш и денес, *Маски*, Скопје.
7. Георгиев, М. (2008). *Митологија на човешкото тяло*, Антропологичен речник, София.
8. Димовски, М. (1974). Русалиски обичаи и игри во селото Секирник (Струмичко) и нивните карактеристики, *Македонски фолклор*, год. VII, бр. 13, Скопје.
9. Димоски, М. (1975). Некои етнокорелолошки карактеристики на русалиските игри во селото Богданци (Гевгелиско), *Македонски фолклор*, VIII/15–16, Скопје.
10. Домазетовски, П. (1975). Водичарските обичаи и песни во Дримкол (Струшко), *Македонски фолклор*, год. VIII, бр. 15-16, Скопје.
11. Здравев, Ѓ. Вражиновски, Т. (1998). Костимирањето и маскирањето во зимските обредни игри во Македонија, *Маски*, Скопје.
12. Јаневски, В. (2013). *Етнокорелолошки карактеристики на македонските народни ора (по избрани примери)*, Институт за фолклор „Марко Цепенков“, Орска и инструментална народна традиција, книга 9, Скопје.

13. Јанковић, Јб. и Д. (1948). *Народне игре* III, Београд.
14. Јаќоски, В. (1975). Кревање мажи – заборавен зимски водичарски обичај во Дебарско, *Македонски фолклор* VIII, бр. 15–16, Скопје.
15. Кличкова, В. (1969). Русалиски обичаи во Гевгелиско, *Македонски фолклор*, год. II, бр. 3–4, Скопје.
16. Козаров, К. (2010). *Русалии*, Македонска реч, Скопје.
17. Малинов, З. (2006). *Традицискиот народен календар на Шопско-брегалничката етнографска целина*, Скопје.
18. *Маски*, (1988). Зборник на трудови од меѓународниот симпозиум, Обичаи со маски, Вевчани – Струга 1996, Скопје.
19. Паликрушева, Г. (1975). Кумството и побратимството на Свети Јован, *Македонски фолклор*, год. VIII, бр. 15–16, Скопје.
20. Паликрушева, Г. (1975). „Кумството и побратимството на Свети Јован“, *Македонски фолклор*, VIII, 15-16, Скопје.
21. Петровска-Кузманова, К. (2008). *Карневалите во Македонија*, Скопје.
22. Поповски, А. (1975). Водичарските обичаи и песни во с. Битуше (Река), *Македонски фолклор*, год. VIII, бр. 15–16, Скопје.
23. Раденковић, Јб. (1996). *Симболика света у народној магији Јужних Словена*, Ниш.
24. Ристовски, Б. (1970). Водички обичаи и песни во Порече од збирката на Милан Ристовски, *Македонски фолклор*, год. III, бр. 5–6, Скопје.
25. Светиева, А. (1988). Еротски елементи во обредите со маски кај Македонците, *Маски*, Скопје.
26. Смилевски, Д. (1986). Кумството во Охридско, *Македонски фолклор*, год. XIX, бр. 38, Скопје.
27. *Српски митолошки речник*, (1970). Београд.
28. Тановић, С. (1927). Српски народни обичаји у ђевђелиској кази, Српски етнографски зборник, књ. 20, Живот и обичаји, књига 16, Београд.
29. Тројановић, С. (1930). *Ватра у обичајима и животу српског народа*, Етнографски зборник Српске краљевске академије, 19, Београд.
30. Цветков, Н. (2000). *Танцовият фолклор на Петрич*, Петрич.
31. Целаќоски, Н. (1992). Водичарските обреди во потпелистерските села во Преспа, *Македонски фолклор*, год. XXV, бр. 49, Скопје.
32. Цимревски, Б. (1996). *Гајдата во Македонија*, Орска и инструментална народна традиција, Книга 5, Скопје.
33. Шапкарев, К. А. (1968). *Сборник от български народни умотворения*, том първи, София.